

K situaci v naší psychologii

DR. J. LINHART

... přece, domore, pod botami
... srdci tvrdých tvého kameni,
... na východ — tím méně sami
... a bidou svou, a hořknoucími tmami
... světa, příklad, znamení.

(Domovně, »Bezodý roka«)

... také básnikovo srdce bije na po-
... v okamžiku, kdy je Sovětský svaz
... :

... a srdce, chraňte cíl,
... nam šestý světadíl
... harmonii.

(Člověk, »Zamořená léta«)

... kdy nedychatelná okupaci
... zrazení zra se teměť udusiti vše čistě
... u nás, volá básník:

... ty ... láde můj, nedej zahynouti
... lamnosti a malosti,
... se, že železo musíš, dokud je žhavé,

kouři,

... deset smutků koupíš tisíc radosti,
... nám čeká, nedej nám hnit:
... hly Moskvu chceme žít.

(Jen otevřítí oči, »Zamořená léta«)

Neumann nenáviděl válku a všemi svy-
... proti ni bojoval. Prožil první svy-
... válku jako řadový voják. Na vlast-
... těle prožil nesmyslnost imperialistické
... vraždění. Imperialističtí dravci uvrhli
... do nové války. Znovu byla proudy
... krev, znovu se ptalo tisíce ne-
... obětí: proč? Stojíme-li dnes znovu
... nebezpečím nové světové války, ještě
... a hroznější, stojí-li však náš ná-
... d v přední linii bojovníků za
... po boku Sovětského svazu a ostatních
... demokracií, po boku mírumilov-
... lidí celého světa, tím více jsou pro
... Neumannovy verše mocnou zbraní
... tomuto boji. Neumann mezi prvními u nás
... otrehl nebezpečí, jaké nám hrozí ze stra-
... amerického imperialismu. Krátce před
... Marshallova plánu napsal svoji
... bojovou výzvu proti tomuto ne-
... která byla současně jeho poslední
... vabe.

V »Zamořených létech« provedl »diagno-
... H. světové války. Je nejvýše poučná
... díseček, i když na místo »nazislandu«
... napl fasismus americký. Tato básně
... výzvu k boji za mír, vášnivou
... a plameným protestem proti vál-
... A takových básní je nám dnes velmi
... chat.

... v zemi i v tropech ponurý listopad,
... nářad nám život polomem ve víchřici,
... všech barev a jazyků má hlad,
... imperialistické plati chobotnici
... bdy a krve,
... az ti, proč dnes jako pře,
... ome kontinentu šestého,
... le každé dítě, stařec, muž i žena
... hoto světa světlého

... napadena.

... celé zemi sténají kulometry, hulákají děla,
... kadry bombardérů rozsévají zkázu a smrt.
... lakoré míře se příroda nikdy

... nezapomněla.

... jako pod zem zalézá civilisovaný krt.
... okřídleným dravcem nelitostné bouře,
... matky s dětmi prchají silnicí,
... ky, prý pokryté slávou a hrdinstvím
... zejí z ohně a kouře,
... zřetelná oběť strašlivé vinici.

... nacionalismu.

... schland, deutschland über alles.

... imperialismu.

... archovaný lékařský nález

... lidstva chorého.

... sprucek sovětského protijedu je

... třeba

... práce a svobodného chleba

... světla světlého.

... pokrok všech pokroků.

... se dělní lidé, nebude otroků.

... jen mír a rad

... se budou mori zase milovat.

(Diagnosa, »Zamořená léta«)

Sovětská věda, tento mohutný nástroj
výstavby komunistické společnosti, kráčí
nezadržitelně vpřed k novým vítězstvím.
Vyvíjí se tím, že se kritikou a sebekritikou
zbavuje buržoasních přetřitek a omylů, jež
do jednotlivých vědeckých oborů vnesl
kapitalismus, který v zájmu svého panství
zkresloval a zkresluje, falšoval a dožad fal-
šuje vědecké poznání.

V tomto roce proběhly v Sovětském svazu
dvě rozsáhlé vědecké diskuse, které se
staly mezníkem ve vývoji jazykovědy a ve
vývoji fyziologie a lékařství.

Ve fyziologické diskusi vystoupili se zá-
sadními referáty akademik K. M. Bykov a
profesor A. G. Ivanov-Smolenský, žáci I.
P. Pavlova, zakladatele slavné ruské fy-
siologické školy a zhodnotili, jakých úspěchů
dosáhli i jakých chyb se dopustili sovětsí
fyziologové při rozvíjení dědictví svého
slavného učitele. Po několikadenní diskusní
konferenci, již se účastnily desítky sovětských
fyziologů, bylo přijato usnesení,
v němž se mimo jiné praví: »Zasedání s hlu-
bokým uspokojením podotýká, že ideje I. P.
Pavlova plně ztvířily v sovětské vědě. Vy-
nikající úspěchy I. P. Pavlova, které do-
kázaly závislost životního dění složitěho or-
ganismu, včetně psychické činnosti, na pod-
mínkách jeho existence, pozvedly naši vě-
deckou fyziologii na prvé místo ve světě a
otevřely široké cesty jejím dalšímu vý-
voji. Vytvořily pevný přírodovědecký zá-
klad pro přestavbu lékařství a psychologie
na vědeckých principech. Objev I. P. Pavlo-
va v oblasti vyšší nervové činnosti, tento
obrovský úspěch dnešní vědy o mozku, jsou
mohutnou přírodovědeckou základnou ma-
terialistického světového názoru, nezodlnou
zbraní našeho ideologického boje s různými
projevy idealismu a tmařství.«

Již z tohoto usnesení vyplývá, že konfere-
nce pokračovatelů Pavlova dědictví je ne-
jenom významným mezníkem ve vývoji fy-
siologie, nýbrž i psychologie. B. M. Těplov
a S. L. Rubinstein, kteří vystoupili v dis-
kusí jako zástupci sovětské psychologie,
zdůraznili, že nebude potud vědecké psy-
chologie, pokud nepoloží ve svůj základ
Pavlovo učení o vyšší nervové činnosti,
jak Pavlov nazýval duševní procesy.

Je nutno si uvědomit hluboký dosah to-
hoto požadavku pro psychologii. Znamená
to za prvé, že psychologie musí skoncovat
s přehlížením fyziologie mozku a že psy-
chologie a fyziologie nervové činnosti ne-
smí napříště existovat vedle sebe jako dvě
vědy, které si nemají co říci. Psychologové,
kteří chtějí vědecky a v duchu materialis-
mu prohlubovat mladou psychofyzickou vě-
du, musí si osvojit Pavlovo učení v celém
jeho rozsahu.

Za druhé bylo v této diskusi konstatová-
no, že psychologie musí překonat svůj po-
pisný charakter, který je základní překáž-
kou jejího zveřejnění. Psychologie doposud
většinou jen popisovala pomocí introspek-
tivní metody duševní procesy (rozum, vů-
li atd.), nevysvětlovala však příčiny a pů-
vod těchto procesů. Tím si uzavírala cestu
vědeckému poznání a objevování zákonů du-
ševní činnosti. Pavlov a jeho škola svým
rozborem vyšší nervové činnosti ukázali psy-
chologům cestu a poskytli vědecké metho-
dy, jimiž je možno proniknout k zákonitostem
psychického dění i nervové činnosti, jež
jsou ve své podstatě totožné. Pavlovo učení
je proto geniální rozpracování marxis-
ticko-leninské zásady, že vědomí je funkce
mozku. Pavlov a jeho škola naplnili novým
a konkrétním obsahem tento materialistický
princip; především Pavlovo učení o tom,
že reflexy, podmíněné lidskou řečí a vytvářející
tak zv. druhou signální soustavu, jsou fy-
siologickým podkladem vyšších

forem vědomí člověka, ukázalo perspektivu
budoucího vědeckého rozboru vztahu vědo-
mí a mozku.

Touto svou prací dal bojovný materialis-
ta I. P. Pavlov všem svým následovatelům
do rukou velikou zbraň. Učení o vyšší ner-
vové činnosti má rovněž ohromný praktic-
ký význam pro novou pedagogiku a její
úsilí o vytváření zdravého a šťastného po-
kolení socialismu.

**Zcela opačný obraz poskytuje oficiální
psychologie kapitalistických zemí.**

Nepropracovanost základních vědeckých
pojmu, nejasnost v některých základních
otázkách (na př. v otázce vztahu psychic-
kých procesů k fyziologické základně)
umožnily dosud ideologům buržoasie, aby
vcelku snadno zneužívali psychologie. Pro-
to v psychologii za kapitalismu mohl kde-
jaký pisálek být prohlašován za »vědce«,
proto na př. psychologie tehdy též snadno
sklouzla do kalných vod náboženské a mys-
tické parapsychologie (t. j. psychologie, za-
bývající se »nadskutečnostními úkazy« jako
je spiritismus, levitace a pod.), již se obírali
i tak zv. »seriosní« vědci, jako byl americký
psycholog W. James, McDougall a j.

Je přirozené, že za těchto podmínek vzni-
kaly koncem minulého a počátkem tohoto
století v psychologii nejružnější směry, kte-
ré se sice mezi sebou značně lišily (na př.
behaviorismus je odlišný od německé typo-
logie), avšak které sledovaly tentýž cíl: boj
proti pokroku, proti růstu uvědomělosti a
organizovanosti dělnické třídy.

Německý idealistický psycholog R. Mül-
ler-Freienfels ve svém přehledu »Psychologie
přítomnosti« (z r. 1932, do češtiny pře-
veden r. 1937) napačoval v celku 17 psycho-
logických směrů, z nichž asi polovina poj-
má duševní život (vědomí) člověka s hledis-
ka vulgárního (mechanického) materialis-
mu a druhá polovina s hlediska subjektiv-
ního idealismu. Mechaničtí vulgární »mate-
rialisté« vidí v číselnu pouhý přírodní jev
a převádějí vědomí na nižší biologické pro-
cesy; ignorují historicko-společenskou pod-
statu vědomí člověka a popírají aktivní roli
idejí ve vývoji společenského i individuál-
ního vědomí.

Idealisté v psychologii naopak popírají
příčinnou zákonitost a nahrazují ji účelo-
vostí (teleologií), uznávají jakousi nehmot-
nou duševní substanci, jež je nezávislá na
tělesné základně. Marxismus přirozeně od-
mítá takovýto postoj a učí, že vlastním
zdrojem aktivity, tvořivosti a svobody člo-
věka je společenské poznávání skutečností
a její zákonitosti, což umožňuje lidstvu a
člověku tuto skutečnost ovládat a podří-
zovat jí svým potřebám.

Ať tak, či onak, buržoasní psychologie
nebyla s to správně vyřešit základní psy-
chologickou otázku, t. j. vztah mezi sub-
jektivním vědomím a objektivní skuteč-
ností a vždy utkvěla buď na nevědeckém
vulgárním materialismu či na neméně ne-
vědeckém a reakčním idealismu. Odhalit
skutečnost, že vědomí je odrazem společ-
enského bytí, prozkoumat vztah mezi by-
tím a vědomím — to mohl uskutečnit až
vědecký světový názor revoluční dělnické
třídy.

Imperialisté dnes již nepotřebují vědec-
kou psychologii, oni potřebují jen »vědec-
ké« odůvodnění pro své loupeživé války,
pro otročování a vykořisťování milionových
mas pracujících vlastního národa i národů
koloniálních. Proto v současné buržoasní
psychologii se staly vedoucími ty směry,
které mohou nejspěšněji posloužit váleč-
nickým a kořistnickým snahám imperialis-
tů. Nikoli důvody vědecké, nikoli pravda a
vědecký důkaz, nýbrž snaha posílit imperia-

lismus, oklamal a zatemnil vědomí širokých mas, to je dnes rozhodující v buržoasní psychologii.

Je znakem dnes na západě stále velmi módní úpadkové psychoanalýzy, že vidí v člověku tvora, jehož činnost je určována slepým, a sociálním pudem, který jako živelný proud »chce všechno obsáhnout a všechno strhnout ve svůj vlek« (Freud). Dnešní američtí žáci Freudovi se však už nespouští jen tím, že vidí v člověku hříčku pudových sil (pohlavního pudu a ničivého pudu destruktivního), nýbrž k radosti amerických Imperialistů tvrdí, že »instinkt agresivity je základem všeho chování lidí a že války jsou tudíž nezbytné. Jinou psychologií, vedoucí v USA, je behaviorismus, který je v ostrém rozporu s vědeckým názorem na lidskou bytost, protože hlásá, že člověk nemá vědomí, vůli atd. »Úplná reakčnost tohoto postoje je zcela jasná,« cituje Těplov slova Veděnova: »Člověk automat, kterého je možno přinutit k činnosti jak je libo — to je ideál kapitalismu! Dělnická třída bez vědomí, bez myšlení, kterou je možno vycvičit k jakékoli činnosti — to je to, o čem sní kapitalisté celého světa.« To je tedy hlavní smysl behavioristické výchovy, jak ji hlásají J. Watson, E. Thorndike a j., nadšení stoupenci »amerického způsobu života«. Tentýž pohrdavý postoj k pracujícímu člověku jako k hloupému tvoru, jehož je nutno natrénovat jako automat pro určitou činnost bez apelu na jeho rozum a vědomí, zaujímá i tak zv. buržoasní pracovní psychologie. Socialistická věda i práce naproti tomu apeluje na rozum a uvědomění člověka.

V posledních desetiletích pod vlivem nástupu útočného imperialismu zaujaly v buržoasní psychologii důležité místo rassistické názory, jež se staly otevřeným nástrojem fašismu. V Německu byla založena přímo rasová psychologie, jež spolu s německými typology (Jaensch a j.) vysvětlovala duševní vývoj člověka rasovou přínašitelností. V Americe se ujala jiná forma rasismu, kterou provádí tak zv. psychologička, která pomocí testů »změří« za 20–30 minut jak schopnosti, tak i charakter člověka. Tato nesmyslná metoda umožnila americkým a anglickým testátorům, aby byli dělníci, rolníci a utlačení nárocy prohlašováni za duševně méněcenné a neschopné sami si vládnout. Mezi vedoucí představiteli tohoto reakčního psychotechnického směru patří Terman, Spearman a j.

Mezi buržoasními psychologiemi, které zaujaly vedoucí místo v současné době, je tak zv. Ivarová psychologie, která navazuje na reakční holismus, jenž učí, že existují jakési nehmotné, vědeckou analýzou nepoznatelné principy celosti, jež určují procesy živé hmoty. Tvarová psychologie sice správně říká, že celek je více než pouhá suma jeho částí, avšak vyvozuje z toho v duchu holismu idealistické, proti materialismu bojující závěry. Holismus a s ním tvarová psychologie jsou výrazem imperialistických hnutí (v Německu, USA, Anglii). Tak na př. angličtí kolonizátoři používají »argumentu«, že britské imperium, jakožto »celek« je více než součást jednotlivých kolonií (»části«) a že tedy je jejich koloniální panství vlastně dobriní pro utlačované národy.

Za tohoto stavu, kdy probíhá boj mezi vědeckou, pavlovovskou psychologií a reakčními teoriemi buržoasní psychologie, nemůže zůstat česká psychologie neutrální. Vedle poctivé snahy po nalezení správné vědecké cesty uplatňují se v ní dosud mnohé buržoasní směry. Naše psychologie stojí před celou řadou naléhavých úkolů, jež je nutno řešit. Především je nezbytné, aby plodný vítr kritiky a sebekritiky zbavil naši psychologii nevědeckých buržoasních přezítků.

Tak je nutno, aby byl otevřeně vyřešen vztah některých našich psychologů k psychoanalýze. Poněvadž neblahý vliv psychoanalýzy se objevuje nejen v samotné psychologii, nýbrž i na psychiatrických klinikách, a dokonce v uměleckých teoriích, jeví se důsledná kritická diskuse naléhavou nezbytností.

Dalším polem, které rovněž čeká na rychlé řešení, je problém testování. Je dnes u nás téměř obecně uznanou theoretickou zásadou, že není možno spojovat psychotechniku s péčí o pracovníky v našich závodech a s poradenstvím při volbě povolání; avšak dosud se projevuje v otázkách testování v praxi značné tápání. Tímto stavem trpí především činnost Československého ústavu práce.

Důležitý je též úkol kriticky rozbrat a odhalit nevědeckou podstatu tvarové psychologie. Neboť jediné naše přehledné práce nebo učebnice jsou psány s hlediska tvarové psychologie: r. 1947 vyšla (bojovně protimaterialistická) »Psychologie« F. Kratiny, r. 1949 »Vrtě vydání »Psychologie« slovenského autora A. Jurovského, a r. 1950 rovněž tvarové a idealistické stanovisko; hájil M. Rostoharova »Psychologie jako věda o subjektivní skutečnosti«.

Ač ani o behaviorismu nebyla u nás provedena zásadní diskuse, přece byl již několikrát veřejně kritikován a je možno říci, že je u nás již odhalen a že veřejnost, především většina našich vychovatelů behaviorismu odmítá. Ti, kteří dříve hlásali tyto teorie, začínají poznávat jejich nesprávnost a protivědecký charakter.

Psychologové poznávají, že všechny tyto buržoasní teorie nemohou uspokojit vědecké nároky a že slouží většinou přímo ideologii odporu míru a propagátorů rasové světovlády. Avšak bohužel, není tomu tak všude.

Tak na filosofické fakultě v Praze najdeme v psychologickém semináři univ. prof. dr. J. Stavěla seznam doporučené literatury z psychologie, v němž čtete díla právě těch nejreakčnějších buržoasních psychologů: Watson a Thorndike (oba behavioris-

té), Mc Dougall a W. James (oba reakční instinktivisté), Freud a Adler (předevšímlé reakční t. zv. hlubinné psychoanalýzy), Spearman (hlásatel testování), Spranger (německý idealistický typolog) a j. Tak vypadá téměř všechna literatura, která je doporučena studentům; je příznačné, že ani pokrokoví západní psychologové jako je H. Wallon a j., nenašli v tomto seznamu místa.

Takto lze ovšem docílit jedině toho, že mladí vědeckí pracovníci nastudují kdejaký hlas a »směre buržoasní psychologie — aby povede je to k pravdě, tomuto absolutnímu cíli vědecké práce? Bylo by třeba, aby někteří naši psychologové se zamyslili nad cestou, která by nevedla do bludné desítek a desítek dopodrobna naučených, ale falešných názorů, aby hledali pravdu, aby učili studenty vědecké psychologii, a to bude možné jedině tehdy, oprouží se o první základy vědecké psychologie, jež byly položeny I. P. Pavlovem a sovětskými materialistickými psychology.

Na bratislavské universitě je v psychologickém semináři doporučována jako učebnice marxistické psychologie »Dialektická psychologie« Lahulka-Faltysse, ač byla již dávno v tisku kritizována jako kniha, která nemá nic, kromě svého názoru, společného s dialektickým materialismem, která skresluje a tím znehodnocuje vědeckou psychologii.

Tyto příklady ukazují, že je nutno na našich fakultách zvýšit péči o přednášení psychologie, jež jako teorie výchovy má v současné době velký význam.

Je možné, že se na mnohých místech bude namítat, že u nás nemáme dosti vědeckých marxistických pomůcek a příruček z psychologie a že proto je nutno »jen dočasně« si vypomoci buržoasní literaturou.

Avšak předně nebyly dosud ani zdaleka vyčerpány (ba, takřka ani načaty) zdroje, které skýtá sovětská psychologie. A pak: dnes v naší vlasti nikdo nečeká, až někdo za něj postaví nový život. Také naši vědci (a s nimi psychologové) mohou dosáhnout úspěchu jedině tím, že se sami směle pustí do práce na budování socialistické vědy.

Hlasy od pramene

ZÁHADNÉ ZMIZENÍ

Ze čtyř Jihokorejských divisí jedna, jak se zdá, záhadně zmizela z důležitého sektoru Pohanu.

Sunday Times 10. IX. 1950.

ŠPINA VÁLKA

Pro tuto válku není žádné opravdové náklady. Žádná hluboká sympatie, ani vřelá náklonnost neexistuje mezi Američany a Jihokorejci. Vojska USA a Británie notoriicky mají malý abstraktní názor nebo souvislé ponětí o tom, proč bojují, i když obyčejně dovedou zjistit v kterékoliv válce ohrožení své vlastní nebo svého domova. Jak souhlasně tvrdí, v této válce nedovedou zjistit nic takového.

Sunday Times 10. IX. 1950.

PŘEKVAPENÍ

Co jsme předpovídali jako možné překvapení pro kongres britského svazu odborů, se stalo: delegáti se postavili v otázce zastavení zvyšování mezd rozhodně proti vedení svazu odborů a odmítli další schvalování politiky zvyšování. Co asi vedoucím kongresu bylo nejvíce nepřijemné, je skutečnost, že to byli komunisté, kteří dali popud k odporu proti oficiální resoluci, dále pak okolnost, že našli většinu, která se podle nich řídila.

Die Tat 10. IX. 1950.

NADŠENÍ NA ROZKAZ WASHINGTONU

Aby bylo vyhověno přání Washingtonu a Pentagonu, rozhodl se určitý počet západoevropských zemí, že posílí svůj vojenský systém. Válečná opatření těchto zemí nemluví zatím o velkém nadšení.

L'Observateur 9. 9. 1950.

RADY HITLEROVSKÉHO GENERÁLA

Jaká záminka se najde, aby bylo zabájeno nepřátelství, není poměrně důležité.

Gen. Halder podle Die Tat 9. 9. 1950.

SMUTNÁ OTÁZKA VÁLEČNÝCH STVÁČŮ

Bylo by třeba pojednat o trochu smutné otázce, zda by Italská a francouzská armáda v případě války s Ruskem bojovala.

Gen. Halder podle Die Tat 9. 9. 1950.

ÚVAHY NACISTŮ

Co se vychvaluje pod různými hesly, nemusíme rozhodně hledat v cílné. To sta u nás bylo. Nemusíme chvátili staré jen proto, že je to staré, ale naučili jsme se rozeznávat, co je ještě dnes schopné života a co může pomáhat. Proto je jedno slovo v naší řeči, myslím, nádherné slovo: Německo.

Gen. Halder podle Die Tat 9. 9. 1950.